

MAGYAR FERENCZRENDIEK A XVI. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN.

— ÖTÖDIK KÖZLEMÉNY. —

VI.

A török hódítás, és az ország romlását előidéző, belzavarok alapjában megrendítették a magyarországi ferenczrendiek fennállását, a midőn zárdáik nagyrészt feldulva, lakóikat felkonczolva vagy szétszórva, a rend életerejét évtizedeken keresztül folytonosan a legkeményebb megpróbáltatásoknak tették ki. Pedig ez még nem volt minden. Az általános pusztulás okozta szükség behatolt az ellenség fosztogatásaitól legjobban megóvott zárdá falai közé is, ott tanyát ütött, hűséges kísérijével szegődött a szegény szerzetesek mindennapi életének, és a nagy veszteségeket, a nagy fájdalmakat megtetézte azokkal a keserű gondokkal, amelyeket a megélhetés nehézsége okozott.

Mint már dolgozatunk elején elmondottuk, sz. Ferencz az ő rendjét a legtökéletesebb szegénység kötelezettségével alapította meg. A rendtagok sem együttesen, sem egyenkint nem birhattak tulajdonnal, pénzzel csak úgy nem, mint fekvőjóságokkal vagy más értéktárgyakkal. Minden szükségleteiket a hivek, a könyörületes szívű adakozók önkénytes adományaiból fedezték.

A magyar obszervansok, a későbben az Üdvözítőről nevezett tartománybeliek, mindig kiválóan ragaszkodtak a szegénység fogadalmának az alapító szellemében való szigorú megtartásához. A konstitucziók, a káptalani határozatok telve vannak az erre vonatkozó, az ezt szorgalmazó intézkedésekkel.

Csak ha ezeket ismerjük, fogunk magunknak világos képet alkothatni az ő életükről, és csak így fogjuk megérthetni az őket átható szellemet.

Az általános rendi szabályzathoz híven megkívánják a magyar konstitucziók, hogy a szerzetesek sem magukkal ne hordjanak pénzt, sem pedig czellájukban ne tartsanak; senkinek

sem volt szabad fellebbvalója előzetes engedélye nélkül pénzt a maga céljaira elfogadni, vagy kijelölni egy harmadik személyt, aki ezt az ő hasznára elfogadja. Meg volt azonban engedve az ily közvetítő kijelölése akkor, ha a zárda javára történt az adakozás. Ilyenkor fel volt hatalmazva bármely szerzetes, hogy akár a templomban, akár pedig egyebütt így szólhasson: aki valamit adományozni akar, kézbesítse ennek és ennek a világi egyénnek, s ő majd hűségesen a mi szükségleteinkre fogja fordítani.

Tiltva volt a könyöradományok gyűjtésére — tekintet nélkül a célra, a melyre történt — akár a templomban, akár máshol kőládácskákat, perselyeket elhelyezni, vagy pedig a pénzt ily perselylyel kéregetni. Aki ezen tilalom ellen vétett, háromnapj börtönbüntetéssel sújtatott.

Minden zárdának meg volt a maga konfraterje valamelyik világi hívő személyében, aki anyagi ügyeit kezelte. Minden adomány, amit a szerzetesek a kéregetés alkalmával összeszedtek — értjük a pénzbeli adományokat — a konfrater kezeihez kellett hogy befolyjon. Az összegyűjtött összegről minden egyes szerzetes nyolcz napon belül tartozott felebbvalójának beszámolni; ha ezt elmulasztotta, megfosztották a kapott alamizsnától és megkorbácsolták. Hozzáteszi azonban a konstituczió írója, hogy ennek mindig az illető kusztosz és házfőnök tudtával kellett történnie.

Még az sem volt szerzeteseinknek megengedve, hogy arany, ezüst tárgyakat, gyöngyöket, ékszereket, megőrzés végett elfogadjanak. Ez alól a szabály alól csak akkor volt kivételnek helye, ha esetleg olyan oldalról, vagy oly körülmények közt keresték meg őket ez iránt, hogy a szerzetesek nem utasíthaták volna vissza a kérelmet nagyobb kellemetlenség nélkül. Ez esetben is a házfőnöknek okvetlenül kellett a dologról tudnia, és ugyan ő tartozott a letéteményt az átvétel idejéig biztos helyen megőrizni.

Érdekes, hogy a konstituczió írója az arany és az ezüst tárgyak, gyöngyök stb. értéktárgyakkal együtt említi a könyveket is, amelyeknek elfogadására azonban a tilalom nem vonatkozott.

A konstitucziók figyelme még arra is kiterjedt, hogy az egyes zárdatemplomok egyházi felszerelésében se mutakozzék túlságos fény, gazdagság; nem engedvén meg, hogy a szerzetesek drága egyházi szereket, szentségtartókat, kelyheket, füstölőket halmozzanak össze. Ha valaki ez ellen vétett, a vizitator tartozott őt a legközelebbi káptalannál feljelenteni. Arany és ezüst edényeket, kelyheket stb. csak a tartományfőnök fogad-

hatott el az egyes zárdák számára. A hol nagy szentségtartók, avagy kelyhek találtattak, azokat azonnal más zárdákba kellett átvinni (ha csak nem kellett attól tartani, hogy akár a kegyur, akár a hivek rossz néven vennék azok eltávolítását) ahol a jövő káptalan rendelkezéseig őrizet alá helyeztettek. Még különös alakú lámpákat sem volt szabad csináltatniuk a szerzeteseknek, mert nemcsak elvették ezeket tőlük, hanem fellebbvalóik részéről még büntetésben is részesültek. Ugy szintén a zárda kriptájába való temetkezésért sem követelhettek semmit a világi hívőktől.

Tiltva volt a felesleges és nagyobb szerű építkezés is. Ha valahol mégis beállott a szüksége a nagyobb mérvű újításnak, vagy építkezésnek, erre előbb a tartománygyűlésnek, vagy ha annak egybe hívásáig várni nem lehetett, a tartományfőnöknak és diskretusoknak az engedélyét kellett kieszközölni. Mielőtt azonban az építkezést megkezdték volna, legalább négy szerzetesnek meg kellett a helyszínén jelennie, és az építési tervet, a költségvetést írásba foglalnia. E jegyzéknek egyik példánya a házfőnöknél maradt, a másikat pedig a tartományfőnök elé terjesztették, aki tartozott ellenőrizni, hogy a tervezet hiven betartatik-e. S ha a házfőnök ettől lényegesen eltért, a provinciális még hivatalától is megfoszthatta őt.

A szerzetesek még olyan tárgyat sem tarthattak maguknál, a melyek nem voltak ugyan eltiltva, de a melyeknek használata még sem felelt volna meg teljesen a szigorú zárdai szellemnek. Ha pedig valaki előljáróinak engedélye nélkül valamelyes tárgyat titokban elrejtett, ugyancsak szigorú büntetésben részesült; elvették tőle a rejtegetett dolgot, megkorbácsolták, és az ebédlőben a közös étkezés alkalmával a puszta földön költötte el edelét.

A kusztoszoknak jogukban állott, sőt kötelességük is volt megvizsgálni, hogy a kerületükben lévő szerzetesek nem bírnak-e felesleges dolgokkal; s ha igen, ezeket tartoztak tőlük elvenni.¹⁾

Az a szerzetes, akinél halála után pénzt találtak, a lehető legnagyobb büntetésben részesült: megfosztatott az egyházi temetéstől.

Kétségkívül a fogadott szegénységre való tekintetből nem volt szabad szerzeteseinknek kocsizniok és lovagolniok sem. Ez a tilalom csak akkor nem állott fenn reájuk nézve, ha valamely rendkívül hosszú utat tettek meg, vagy sürgősen kellett valahova elutazniok, vagy pedig ha utközben megbetegedtek. Ha

¹⁾ Gyöngyösi kodex. Acta capituli 1533.

valaki bármely okból kénytelen volt utját, vagy annak egy részét, lóhátan vagy kocsin megtenni, azonnal hazaérkezte után tartozott ezt felelőbvalójának bejelentni. Ha az a felhozott okot elfogadhatónak találta, rendben volt minden; ellenkező esetben minden olyan nap fejében, a melyen lovagolt, vagy kocsin ült, egy napi szigorú börtöt kapott. Ha pedig valakinél ez a kényelmi szeretet már egészen szokásossá vált, tekintet nélkül arra, hogy előljáró volt-e vagy sem, a vizitatornak fel kellett őt jelentenie a legközelebbi káptalannál.¹⁾

Mily lelkiismeretesen vették szerzeteseink még ebben a veszedelmekkel terhes időben is ezen tilalmat, legjobban mutatja azon körülmény, hogy a káptalanok csak esetről esetre adnak egyeseknek alóla felmentvényt.

Az 1533-iki gyulai tartománygyűlés megengedi a tartományfőnöknek, hogy kocsin látogathassa meg zárdáit.²⁾ Az 1548-ki váradi káptalan hasonló engedélyt ad a provinciálisnak.³⁾ Ugyanez a gyűlés beleegyezik, hogy a kusali, medgyesaljai és bányai zárdák a legközelebbi káptalanig két lovat tarthassanak.⁴⁾ 1542-ben a váradi káptalan megengedi a pápai házfőnöknek, hogy a kocsit és lovakat, a melyeken jött, visszavihesse magával; figyelmezteti azonban őt, hogy csak is a zárdá felépítése körül szükséges munkákra használják és ne utazgatásra, mert különben elveszik tőlük.⁵⁾

Hasonlóképpen megengedi a káptalan, hogy a szécsényi, galgóczi, gyöngyösi, berényi, héderhelyi és ozorai zárdák is tartassanak két-két lovat és kocsit, miután — úgymond — a szerzeteseknek a török folytonos becsapásai miatt szükségük van erre, hogy idejekorán menekülhessenek. Kiköti azonban, hogy a vesztély elmúltával a fogatokat eladják.⁶⁾

Ezekre a kivételes engedélyekre különben annál is inkább szükség volt, miután az 1537-ben Berényben ülésező tartománygyűlés a legszigorúbb módon felújította a kocsizásra és lovagolásra vonatkozó régi tilalmat. Nemcsak kimondotta, hogy semmiféle zárdában, akár elpusztította a török akár nem, tilos kocsit és lovat használni, hanem gondoskodott a szabály megtartásáról is. A kusztosz, hivatalának elfoglalása után egy hónap alatt, köteles volt minden zárdából elvitetni a lovakat és kocsit; ellenkező esetben hivatalvesztésre ítéltetett. Ha vala-

¹⁾ Münchener kodex. Circa divinum officium.

²⁾ Gyöngyösi kodex. Acta Capituli 1533.

³⁾ U. ott. Acta Capituli 1548.

⁴⁾ U. ott.

⁵⁾ U. ott. Acta Capituli 1542.

⁶⁾ U. ott.

melyik házfőnök ellene szegült volna a kusztosz ily intézkedésének, elveszítette állását, ezenfelül néhány korbácsütést és bőjtöt kapott. Ha a többiek közül támadt fel valaki a rendelet végrehajtása ellen, hasonlóképpen megkorbácsolták, bőjtöltették s azon felül áthelyezték valamely más zárdába.¹⁾

A szegénységi fogadalom szigorú megtartását czélozta az a tilalom is, a melyet az 1537-ben Berényben megtartott tartománygyűlés hozott, a melynek értelmében nem volt szabad a zárdákban költés végett tyúkokat tartani.²⁾ Később azonban, midőn a hivek adományai már alig voltak képesek a zárdák szükségleteit fedezni, kénytelenek voltak ezen tilalmat feloldani. Már az 1554-ki szőlősi káptalan megengedi a szerzeteseknek a baromfi nevelést, miután — úgymond — az alamizsna szedés útján nem tudják a házakat csirkékkel ellátni. Sőt itt még az is határozatba ment, hogy a szerzetesek az oly helyeken, ahol ezt könnyű szerrel és költség nélkül megtehetik, saját használatukra lenmagolajat termelhessenek, úgyszintén zabot, vagy árpát is az állatok számára, de semmi esetre sem eladás, vagy sörfőzés céljából.³⁾

Minden bizonynyal hasonló okból engedte meg 1548-ban a váradi káptalan a gyulai barátoknak, hogy kertjükben szőlőt termelhessenek.⁴⁾

Miután tehát szerzeteseink ily formán a rendszabályok értelmében minden keresetforrástól, mindenféle jövedelemtől teljesen elestek, fentartásuk kizárólagosan csak a hívő nép adományaira volt építve.

A különböző termények és adományok összeszedése az év különböző szakaiban történik. Az alamizsna szedésre kivétel nélkül mindenki kötelezve volt; mégis, hogy kik menjenek és kik maradjanak a zárdában, a kusztosz vagy házfőnök kijelölésétől függött.

A szerzetesek mindent elfogadtak, a mi a zárda szükségleteinek fedezéséhez tartozott. Pénzt, gabonát, hüvelyes veteményeket, baromfit, tojást, húsneműeket, bort stb. Miután azonban nem volt szabad nekik még az élelmi szerekben sem bővelkedniök, körülbelül meg volt határozva: mennyit koldulhattak össze egy-egy zárda számára. Így pl. 2 szerzetesre egy oldal szalonnát számítottak, s csak ha ez nagyon kicsi volt.

¹⁾ Gyöngyösi kodex. Acta Capituli 1537.

²⁾ U. ott.

³⁾ U. ott. Acta Capituli 1554.

⁴⁾ U. ott. Acta Capituli 1548.

szerezhetett be a házfőnök, a diskretusok tanácsával élve, még ezen felül is valamit.¹⁾

Az alamizsna gyanánt kapott pénzt mindenki tartozott azonnal a világi konfraternek, vagy helyettesének átszolgáltatni, aki azt kezelte és alkalom adtán a zárda szükségleteire fordította. Ha valaki, akár a kusztosz, akár a házfőnök, akár valamelyik egyszerű szerzetes arra vetemedett, hogy a pénzből valamit a sekrestyében, vagy az oltár alá, vagy bármely más helyre elrejtett és turpissága napfényre jött, három napi börtönbüntetéssel sújtattott.²⁾

Gondoskodtak azonban a konstitucziók arról is, hogy a szerzetesek a hivek könyörületességét ki ne zsákmányolják és reájuk nézve az irgalmasság gyakorlását teherré ne változtassák. Meg volt ugyanis tiltva, hogy a szerzetesek valakit arra birjanak, hogy valamely alamizsna adásának kötelezettségét egész életére magára vállalja. A ki e tilalmat megszegte, egy napi böjtöt kapott, megkorbácsolták és az ebéd ideje alatt a társak jelenlétében a puszta földön ült. Ha azonban valamelyik hívő önként vállalkozott egy és ugyanazon alamizsnának évről évre való megadására, ezt a testvérek nyugodt lelkiismerettel elfogadhatták.³⁾

A hivek ragaszkodása és szeretete, rendes körülmények közt elegendőképen gondoskodott az ő »barátjainak« ellátásáról. Meg volt a szükséges ruházatuk s el voltak látva a szükséges élelmi szerekkel. Ha nem éltek is fényesen, tisztességes szegénységükben szükségét sem láttak. Napjában kétszer étkeztek: délben és este. A menü összeállítása a házfőnök gondjailhoz tartozott, a ki — mint a konstitucziók összeírója mondja — szegénységükhöz mértén tartozott főzetni. Szerdán és szombaton senkinek sem volt szabad más ételeket magához vennie, mint a melyek a közös étkezés alkalmával délben az asztalra kerültek. Ennek fejében azonban e napokon mindenkinek jogában állott a házfőnöktől este egy darab kenyeret és sajtot kívánni.⁴⁾

A szigorú szerzetesi fegyelem természetesen nem fért össze a lakmározásokkal, a dinom-dánommal, sem a zárda falain belül, sem azokon kívül. Egészen jellemzi e tekintetben szerzeteseinket a konstitucziók következő mondata: ha temetésekre hívják a testvéreket, menjenek el annyian, ahányan csak mehetnek; az áldomásokra, lakomákra azonban — ha a

¹⁾ Müncheneri kodex. De labore.

²⁾ Gyöngyösi kodex. Acta Capituli 1542.

³⁾ U. ott.

⁴⁾ Müncheneri kodex. De officio patrum quardianorum.

meghívást nem lehet visszautasítani — legfeljebb csak két példás életű szerzetes menjen el. Ily kivételes alkalmaktól eltekintve, rendes körülmények közt, még bort sem volt szabad inniok kint a városban.¹⁾

Mint az ország legtöbb lakosa, italos emberek voltak ők is. Megitták a bort, ha volt, de csak mértékkel. Este és délben mindegyiknek kijárt egy-egy korsó bor. Ezen felül, ha az illető házfőnök úgy találta, hogy a ház elegendő mennyiségben el van látva borral, megengedhette, hogy húsvétól egész keresztfelmagasztaltatás ünnepéig, mindenki kapjon még délután is egy kis korsó bort.

Az ugynevezett borozgatást, az ebéd és vacsora után való kedélyes elbeszélgetést azonban, nem engedték meg a konstitucziók. Szabály volt ugyanis, hogy ebéd után mindannyian, az előjárók és alattvalók egyaránt, sőt még a vendégek is, elhagyják az ebédlőt s a templomba menjenek. Ez alól a szabály alól csak a szakácsok és azok voltak felmentve, akik az asztalnál felszolgáltak, vagy más egyéb okból nem vehettek részt a közös étkezésen. Hasonlóképen vacsora után sem tölthettek huzamosabb időt az étteremben; aki pedig mégis megtette, büntetésben részesült. Kivételnek ez alól csak akkor volt helye, ha valamely más tartományból való vendégük érkezett. Ekkor bizonyos meghatározott ideig vagy a házfőnök, vagy más valaki az ő megbízásából és helyetteseként, elbeszélgethetett az ebédlőben a fáradságaikat pihenő jövevényekkel.

A szíves vendéglátás különben is nem annyira kötelességük, mint inkább erényük volt. Házukat, asztalukat igaz magyar vendégszeretettel osztották meg mindenkivel, aki zárdájukat utba ejtette. Kétszeres örömmel fogadták természetesen vendégül jött szerzetes társaikat, s ha nem is csaptak tiszteletükre dárídót, amennyire szegénységüktől tellett, iparkodtak kitenni magukért.

Ha valamely szomszédos zárdából való szerzetes társuk, legalább két mértföldnyi útról tért be — pl. az alamiznaszedés idején — hozzájuk, nemcsak üdítő ételekkel és italokkal látták el őt, hanem a házfőnök egy napon keresztül tartozott ebéddel és vacsorával is megkínálni őt. Még inkább megkívánhatták ezt az olyanok, akik távolabbi helyekről érkezve vették igénybe vendégszeretetüket.

Ha a házbeliak maguk voltak, különleges étel legfeljebb egyszer egy héten jöhetett asztalukra. Meg volt azonban ez minden esetben engedve, midőn olyan vendég érkezett, akinek

¹⁾ Győnyösi kodex. Acta capituli 1552.

a lábmosás is kijárt. Ha ugyan a zárda szolgálhatott ilyenekkel. Különbözik pedig — írja a konstitucziók összeállítója — legyenek a vendégek békességes türelemmel.

Érdekese az is, hogy a tartományfőnök, a kusztosz s egyéb előjárók, legfeljebb csak egy, vagy két napig tekinthették magukat vendégeknek; azontúl már kötelesek voltak megelégedni a szerzetesek szokott mindennapi ellátásával.

Az 1537. évi berényi káptalan még azt is meghatározta, hogy az olyan étkezés, amelyhez valamely különös alkalomból, időn kívül ültek le, nem tarthatott tovább félóránál.¹⁾

A bőjtöket, az egyház és saját szerzetük bőjtjeit egyaránt, szigorúan megtartották. Ezen felül a tartomány régi szokásához ragaszkodva, bőjtöltek még minden szerdán és szombaton is, amennyiben rendes étkezéshez napjában csak egyszer — délután jutottak. Este azonban kaphattak, ha akartak, kenyeret és sajtot. Sőt egyszer-kétszer — minél ritkábban azonban — a házfőnök e napokon is készíttethetett a házbelieknek vacsorát, csak hogy ennek mindig a legegyszerűbbnek kellett lennie.²⁾

Szerzeteseinkre a mohácsi vészt követő időszakban sok, nagyon sok bőjti nap következett be; nem ugyan az egyház előírásából, hanem a nyomorúság okozta kényszerűségből.

A népet, mely eddig őket adományaival, minden szükségességgel ellátta, nem csak megtizedelte a török, nemcsak anyagi jólététől fosztotta meg a szüntelen háború, hanem sok helyen még hitétől is eltántorította a folyton terjedő protestantizmus. Mindezt nagyon megéreztek szerzeteseink a zárdákban. Az alamiznaszedést mindig kisebb körre szorította a török hódítás s a személybiztonság hiánya. Az adományok, a nép szegénysége következtében, mindig kisebbek és szegényesebbek lettek, sőt néhol ezt is oly kényszeredve dobták oda, hogy megkeseredett szájukban a betevő falat.

El lehet képzelni, mily fokra hágott náluk a nyomorúság, midőn az egyik kolostor csak úgy volt képes magán segíteni, hogy elzálogosította templomának kelyhét.³⁾

Elénken megvilágítják a zárdák élelmezéséről gondoskodni tartozó házfőnökök keserves aggodalmait, az egyes házak lakóinak türehetetlen nélkülözéseit azok a levelek, amelyeket szerzeteseink ebben az időben egymással váltottak. Alig irnak egymáshoz anélkül, hogy ne panaszkodnának és ne kérnék egymás segítségét.

¹⁾ Gyöngyösi kodex. Acta capituli. 1537.

²⁾ Müncheneri kodex. Circa divinum officium.

³⁾ Gyöngyösi kodex. Acta capituli 1542.

A minap küldtetek ugyanebbe a kuzstódiába néhány oldal szalonnát — írja a pesti konvent főnöke az egyik kusztoszhoz — de ezekből mi mit se kaptunk, miután más zárdákban lett szétszétva. Ha rendelkeztek még fölösleggel, juttassatok kérlek nekünk is, és irjátok meg Váradra, vajjon számíthatunk-e rá? Ha már sem buzátok, sem szalonnátok nincsen, legalább pénzzel segítsetek ki bennünket. Tudjuk azonfelül, hogy a ráknak bőségében vagytok; ezek azonban kissé későn gyalogolnának el hozzánk? ¹⁾

Egy másik kolostorban is nagy szükségét szenvedtek a testvérek, miután a török azokat a területeket, ahol alamizsnát szoktak szedni, teljesen elpusztította, úgy annyira, hogy a nép az éhhalállal küzdök. Ezen felül maguk a szerzetesek is sokat szenvedtek, különösen a német katonaság részéről, mert valahányszor csak jöttek — pedig gyakran ellátogattak, néha százan, máskor nyolczvanan, ötvenen, negyvenen — mindig megkövetelték, hogy ellássák őket kenyérrel, sajttal és borral. Ennek következtében éléskamrájuk már teljesen kiürült. Kérik tehát a tartományfőnököt, hogy ha nem akarja őket éhen vészni hagyni, még a távolabbi helyekről is rendeljen nekik annyi gabonát, amennyit csak lehet. ²⁾

Nincsen szalonnánk, de meg más élelmi szerekben is szükségét szenvedünk; segítsetek rajtunk, ha megtehetitek — irják egy más zárdából. ³⁾

1533-ban Ozoráról a tartományfőnök megköszöni az egyik kusztosznak, hogy a budai konventet a napokban bőségesen ellátta borral, gabonával és pénzzel. Együttal kéri jóindulatát számukra a jövőre is, mert a szegényeknek igazán nélkülözniök kell. ⁴⁾

Ugyanezen évben a következőket írja az ozorai házfőnök egyik szerzetes társának: a kért könyveket a tartományfőnök engedélyéből majd elküldöm, de még nem érkeztek meg; éppen most vár a könyvkereskedő Bécsből egy küldeményt. Kérlek azonban újból, hogy ha esetleg valamelyik szerzetestársad kocsival jönne tőletek hozzánk, rakjátok meg szekerét gabonával, szalonnával és mézzel. Néhány könyvet is szeretnék ez uttál Váradról elhozni. ⁵⁾

A múlt évben — írja az egyik szerzetes — megigértém, hogy küldök számotokra gabonát és szalonnát. Az idén azon-

¹⁾ Levelező könyv 8.

²⁾ U. ott 15.

³⁾ U. ott 16.

⁴⁾ U. ott 30.

⁵⁾ U. ott 39.

ban felszökött a szalonna ára a piacon, mert egy oldalért elkérnek 3 frtot is. Mindazonáltal küldök egy hordó bort, 10 mérő buzát és 3 oldal szalonnát.¹⁾

Egy izben megengedi a tartományfőnök, hogy az egyik zárdából a jeníi kusztódiába menjenek segítséget kérni a szerzetesek. Sőt ha a szükség úgy hozza magával, még az erdélyi és bányai kusztódiák területét is felkereshetik.²⁾

Az egyik szerzetes már ismételten kért engedélyt előljáróitól, hogy Csanádba mehessen néhány sertés elhozatala végett. Végre megengedik neki, de miután utitársat nem adhatnak melléje, azt tanácsolják, hogy valamelyik arra utazó tisztességes társasághoz csatlakozzék.³⁾

Nem egyszer a főpapokat is felkeresik segélykérő soraikkal. Szükséget szenvedünk gabonában — írják az egyik püspöknek a szerzetesek — mert ez az év, bizonyára büntetésül hibáink miatt, nagyon terméketlen volt; a gazdáknak olyan silány az aratásuk, hogy az újig nem fog kitartani. Mit szólnunk tehát mi, akik sem nem vetettünk, sem nem arattunk, hanem teljesen jótevőink nagylelkűségére vagyunk utalva? A kivánt magvakat elküldöttük, és ezentúl is örömet szolgálunk mindazzal, amit kertünk megterem. Kérünk azonban, hogy te is küldj számunkra gabonát.⁴⁾

A visegrádi barátok pedig a következőket írják a váci püspöknek: mint valami pusztaságba száműzve élünk itt, egyebet sem látva mint hegyeket, erdőséget és sziklahasadékokat. Még a napi élelemre szükségeseikkel sem rendelkezünk; mert bár szorgalmasan utánna jártunk, a környék lakosaitól részint a rossz termés következtében, részint szegénységük és még inkább — meg vallva az igazat — hitetlenségük miatt csak nagyon kevés alamizsnát kaptunk. Kérünk tehát, küldj számunkra gabonát, gyümölcsöt és bort.⁵⁾

Az egyik zárdá pedig az iránt keresi meg Péter premontrai prépostot, hogy karácsonyra küldjön számukra néhány malaczt, egyuttal pedig felkérlik, hogy az ujonnan hozzá menesztett hitszónokot nyájas arcczal, ne pedig reggeli ábrázattal fogadja.⁶⁾

Máskor meg egy özvegy úrnőtől kérnek karácsony ünnepére egy pár malaczt stb.⁷⁾

¹⁾ U. ott 98 a.

²⁾ U. ott 120 a.

³⁾ U. ott 126 b.

⁴⁾ U. ott 202a).

⁵⁾ U. ott 207b).

⁶⁾ U. ott 210.

⁷⁾ U. ott 234b).

A szükséges bor mennyiség beszerzése is sok gondot okoz szervezeteseinknek.

Nem rég irtam tisztelendő atyaságodnak — olvassuk egy házfőnöknek a kusztoszhoz irt levelében, — hogy lásd el kusztódiád területéről zárdánkat borral, miután a tanulmányaikat végző növendékekkel is megszaporodott létszámunk. Bizonyára van tudomásod arról, hogy ami konventünk még abban az időben is, a mikor jobb termések voltak, rá volt utalva a nagyobb pénzbeli segítségre. Most pedig nem csak bor termett kevés, hanem a pénzadományok is elmaradtak, úgyannyira, hogy még egy rőf vásznat sem szerezhetnek maguknak testvéreink. Sőt még a kegyur is úgy nyilatkozott, hogy jelenleg sok minden-féle költségei miatt nem segíthet bennünket. Zalárdon és Gyulán bőségesen van bor, talán innen lehetne küldeni. Jó lenne Györgyi és Sellyei úrnőket is megkérni, hogy küldjenek számunkra legalább két hordó bort. Kérünk azonban, gondoskodjál egyuttal költségről is, amelyen az általunk kiküldött két testvér a nekünk szánt bort egyrészt a Dunán, másrészt kocsin, ide szállíthassa. Azon pedig ne csodálkozzál, hogy mi erről a tájékról, a melyet Isten irgalma mindeddig megőrzött minden veszedelemtől, a ti tüzzel és vassal kipusztított vidéketekhez fordulunk segítségért, miután úgy hirlik, hogy az idén ott felétek rendkívül bő termést adott a szőlő. Ezuttal nem is irok többet.¹⁾

1533 szeptember 7-én az előbb említett zalárdi konventnek a főnöke fordul a kusztoszhoz azzal a kéréssel, hogy a kerületében található felesleges borból küldjön az ő zárdájuknak is.²⁾

A váradai konvent tagjai is hasonló okból panaszkodnak az egyik levélben. Elég szegényesen élünk zárdánkban — írják, mert nem csak borunk nincs, hanem még a sört is mértékkel isszuk.³⁾

Köszönjük szives gondoskodásokat — olvassuk egy másik levélben, a melyet szegénységünk iránt tanúsítottatok; azonban sem soraitokból sem pedig a küldöncztől nem birtuk megtudni, hogy a számunkra szerzett 4 hordó bor mind Ozorán van-e már, hogy elszállításáról gondoskodhassunk. Ezt tehát kénytelen vagyok mindaddig elhalasztani, míg újból nem értesítesz, amit legkönnyebben megtehetsz Héderváry Ferencz emberei által, akik minduntalan jönnek Budára. Az egyik házfőnök

¹⁾ Levelezőkönyv. 10b).

²⁾ U. ott.

³⁾ U. ott 16.

tartozik 3 forinttal; azt hiszem merő szeretetből hozzá fog tenni még kettőt, s ezen az összegben már bátran lehet még két hordó bort Ozorára szállítani. Nekünk ugyanis nincsen most pénzbeli alamizsnánk, úgy annyira, hogy az igazat megvallva még prémért sem fizetheték.¹⁾

A váradi konventből a tartományfőnök ajánló levelével több zárdát felkerestek a szerzetesek, kérvén őket, hogy szükségükben segítségükre legyenek, miután úgymond alig husvétig jöväünk ki borunkkal, s addig is csak vékonyan.²⁾

Egy alkalommal az egyik zárda lakói az érsekhez fordulnak levelükkel s arra kéri őt, hogy küldjön számukra gabonát és bort, biztosítván őt, hogy ha megsegittetnek, annál buzgóbban fognak imádkozni lelkiüdveért.³⁾

A füleki zárda lakói panaszkodnak, hogy kevés alamizsnát kapnak a néptől, minek következtében azután se boruk se gabonájuk, de még haluk és olajuk sincs.⁴⁾

Az elegendő mennyiségű gabonával és borral való ellátás mellett, talán még a hal beszerzése okozott szerzeteseinknek legtöbb gondot. A min különben nem is csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy mily szigorúan megtartották a böjtöket.

Ez évben — olvassuk egyik levelükben — egyéb kellemtelenség közt még az is ért bennünket, hogy hihetetlenül kevés a hal, annyira, hogy a piacon is csak ritkán láthatni. Miután pedig közeledik a böjt, s az egyik jóakarónk ígéretere, aki mondotta hogy kiségit bennünket, még sem támaszkodhatunk egészen, kénytelen voltam szerzetes testvéreim közül néhányat a Duna és Tisza vidékére küldeni, hogy a szükséges hal-mennyiséget beszerezzék. Csakhogy költséggel nem igen láthattam el őket. Kérlek tehát, az irántunk viseltető barátságánál fogva, legyetek segítségére társainknak úgy a halak beszerzésében, mint azok besózásában. Kiadásaitokat majd meg fogják téríteni. De okvetlenül járjatok e dologban kezükre, mert ellenkező esetben az egész kolostor végső szükségbe jut.⁵⁾

Tudomásodra hozzuk tisztelendő atyaságodnak — írják egy másik, úgylátszik, a váradi zárdából — hogy ő felsége a király néhány nap múlva ami vidékünkre érkezik, amint ezt Pöstyéni uram levelében tegnapelőtt velünk közölte. Kérünk ennél fogva, hogy hálódát engedd át legalább egy napra nekünk, miután ami vizeinkben némely helyen bőségesen van hal, s

¹⁾ Levelezőkönyv. 19.

²⁾ U. ott 119b.

³⁾ U. ott 205b.

⁴⁾ U. ott 230.

⁵⁾ U. ott 8a).

ha a hatalmas és jóságos Isten segítségével foghatunk belőlük, a halászatból nem csak nekünk, hanem neked is hasznod lesz.¹⁾ Már megírta a kusztosz — olvassuk a fentebbihez intézett egy másik levélökben — hogy a birtokodban lévő nagy hálót, az úgynevezett gyalom-ot küldjétek el nekünk néhány napra. Ezt a kérést ismételjük most mi is stb.²⁾

Azt irjátok — olvassuk egy másik levélben — hogy nálatok sok a hal. A mi vidékünkön ellenben még a kisebb fajtából is olyan kevés van, hogy legfeljebb orvosság gyanánt élhetnénk velük. Különben nálunk az idén nem is volt nyár, ugyannyira, hogy a szőlőszemek teljesen kemények maradtak s inkább eczetet mint bort ígérnek.³⁾

1534-ben az egyik zárdából halat kérnek a közelgő nagybőjt alkalmából az esztergomi érsektől, aki nem rég gabonát és bort küldött nekik.⁴⁾ Hasonló szükséglet szenvednek a szécsényi konvent lakói is.⁵⁾ Az egyik szerzetesház főnöke azzal a kéréssel folyamodik a földesúrhoz, hogy legyen szabad nekik úgy mint azelőtt szabadon halászni s az erdőből fát szállítani.⁶⁾ Egy másik panaszkodik, hogy midőn zárdájuk konfraterje nem rég az éj homályában halat szállított számukra a közeledő nagybőjtre, néhány gonosz ember megtámadta őt és lovait elrabolta.⁷⁾ Se zöldségünk se káposztánk nincs, írják máshonnan, és ha néhány halacska kaphatnánk, az is nagy jótétemény lenne reánk nézve.⁸⁾ Elküldöttem ezt az embert — olvassuk az egyik levélben — uraságodhoz, hogy az ígért vizát elhozza nekünk, egyuttal kérjük, legyen gondja arra is, hogy a zárda tetejére szükséges cserepet is megkaphassuk, mert a tatározást már nem halaszthatjuk sokáig.⁹⁾

Az itt felsorolt élelmi szereken kívül, még sok más egyebet is kérnek szerzeteseink, hol egymástól, hol a főpapoktól vagy a világi uraktól, hol pedig magától a királytól is.

Igy a váradi zárda főnöke a következő levelet intézi egyik szerzetes társához. Legközelebb Budára kell indulnunk, miután a káptalan korábban lesz megtartva, úgy-mint husvét utáni szerdán. Ez alkalommal majd magammal viszem órádat Pestre, ahonnan azután könnyen elvitetheted haza. Bizonyára

¹⁾ Levelezőkönyv 9b).

²⁾ U. ott 10.

³⁾ U. ott 46b).

⁴⁾ U. ott 200b).

⁵⁾ U. ott 209b).

⁶⁾ U. ott 219b).

⁷⁾ U. ott 228b).

⁸⁾ U. ott 234b).

⁹⁾ U. ott 231b).

van róla tudomásod, hogy mily drága itt Váradon a faolaj; Pesten ellenben 4, legfeljebb 5 forintért nagyon jól lehet vásárolni egy csőbörre valót. Ha tehát küldenél egy csőbörrel a kereskedők által, akik gyakran jönnek Pestről Váradra, nagyon leköteleznéd az egész zárdát, kivált ha a fuvardijat is elő teremtenéd.¹⁾

Egy alkalommal a káptalan megtartására kijelölt zárdának nem volt elegendő sója. A tartományfőnök tehát úgy intézkedett, hogy az egyik zárdafőnök — hihetőleg valamelyik sóbánya vidékéről — hozzon magával egy mázsa sót és az általa előbb kölesönként 20 frtot. Jőjjön Váradig kocsin, itt a jeníi kusztosz majd két laikus testvért fog melléje adni, a kik szintén a káptalanra vannak kirendelve, s ezek majd elszállítják rendeltetése helyére a sót is.²⁾

Már előbb is közöltem veled, írja 1534 február 20-án az esztergomi quardián a kusztosznak, hogy mennyi szenvedésnek vagyunk kitéve a török részéről, és hogy mily szükséget látunk. Most két testvért küldök hozzátok, hogy ezek élő szóval is előadják panaszainkat. Küldjeteke valami segílyt. »Könyöröljeteke rajtam,« — fejezi be levelét — »könyöröljeteke rajtam, legalább csak ti, barátjaim, mert az Ur keze illetett engem.« (Jób. XIX. 20.)

Néhány ón vagy üveg korsócskát kértetek tőlünk, olvassuk máshol, azonban ebben a zavaros időben sem a pesti sem a budai mesterembereknel nem tudtam ilyeneket szerezni, mert némelyek két ily korsócskáért 60 denárt, mások pedig még ennél is többet követelnek.³⁾

Kénytelen vagyok a te jóakarathoz folyamodni — írja az egyik kusztosz — és arra kérni, küldj számunkra ónt, mert az egész kusztódia vasfazekait ki kellene javítani.⁴⁾

A budai konvent főnöke az erdélyi vajdától kér alalmazsnát, hogy — úgymond — el tudja testvéreinek sokaságát tartani.⁵⁾

Sok bajuk van a visegrádi barátoknak. 1531 május 1-én a királyhoz intézett levelükben elmondják, hogy László király mint építette fel a királyi lak szomszédságában zárdájukat és templomukat, fejedelmi bőkezűséggel gondoskodván minden szükségesről úgy az épületekben, mint a szerzetesek ellátásában. Most azonban — sóhajtanak fel — mindeneknek vége, és mi

¹⁾ Levelezőkönyv. 16.

²⁾ U. ott 77b.

³⁾ U. ott 75.

⁴⁾ U. ott 27.

⁵⁾ U. ott 219.

az egyik bajt a másik után szenvedjük el. Az épület romladozik, a tető rossz, az ablakok betörve, sőt még a mindennapi ellátásra szükséges élelmi szert is nélkülözzük. Kivált halban és egyéb bőjti eledelokban szenvedünk hiányt. Kérik tehát a királyt, hogy segítse meg őket, hogy azután ők az ő kegyurasa alatt nyugodtan élvén, éjjel-nappal imádkozhassanak életéért, és szerencsés országlásaért. Ugyanők egy más alkalommal segílyt kérvén a felségtől templomuk helyreállítására, egész őszintén kinyilatkoztatják, hogy annál buzgóbbak lesznek a király jólétéért Istenhez intézett könyörgéseik, minél bőségesebben tapasztalják segítségét.¹⁾

Más alkalommal azon panaszkodnak, hogy a király által számukra ruhára kiutaltványozott segélyösszeget a várnagy nem csak nem akarta nekik kifizetni, hanem még azt is kijelentette, hogy a jövőben sem fog adni nekik semmit.²⁾

Egy újabb esetben Báthory Istvánnak a következőket írják: emlékeztetdbe hozzuk, hogy a mult napokban némi segítségért esedeztünk a felségnél, amit a te hathatós pártfogásod mellett meg is nyertünk. Miután azonban a királyi parancs nem lett mindenben teljesítve, mi még most is ugyanazon szegénységben sanyargunk, és napról-napra rosszabbul állunk, úgy az épületek, mint az ellátás dolgában. A javításokra nézve elég ha azt mondom, hogy a vihar által megrongált egyik ablak helyreállításáért 80 frtot kérnek. Élelem szempontjából pedig még rosszabb helyzetben vagyunk, mert a folytonos bőjti napok alatt sem halunk sem olajunk nincs. Itt van előttünk a sz. Miklós-napi vásár is, és mi semmit be nem vásárolhatunk. Kérünk tehát, légy szószólónk a király ő felsége előtt, és egyuttal eszközöld ki azt is, hogy a nekünk szánt összeget a régi pénzérték szerint kapjuk meg.³⁾

A pesti konvent tagjai is a király segítségét kérik szorultságukban, elmondván levelükben, hogy a tetőzetnek a szentély felett való részén elhelyezett nagy keresztet a szél ledöntötte. a templom üveglakait a vihar betördöste, sőt a zárda régi teteje is annyira korhadt és megrongált állapotban van, hogy a becsurgó esővíz nem ritkán a czellákból is kiüzi a szerzeteseket. Ezen felül szükségét szenvednek még gabonában, olajban és ruhában is.⁴⁾ Később meg az a panaszuk, hogy a kincstárnok nem küldte még meg a számukra kiutaltványozott összeget.⁵⁾

¹⁾ Levelezőkönyv. 212b.

²⁾ U. ott 217b.

³⁾ U. ott 221b.

⁴⁾ U. ott. 216

⁵⁾ U. ott. 233b.

A tatai zárda lakói a királynénál kopogtatnak segélyért, minthogy sem ruházatuk sem napi élelmük nincsen.¹⁾

A visegrádi zárdabeliek egy izben a következő levelet intézik a pesti sókamara főnökéhez: néhány nappal ezelőtt a király ő felsége bizonyos mennyiségű sót ajándékozott konventünknek, amelyet mi ezideig még nem tudtunk értékesíteni. Miután azonban most pénzszükében vagyunk, kénytelenek vagyunk fele áron eladni. Egy pesti káplán ajánlkozik, hogy megveszi, ha engedélyt nyer az elárusításra. Kérünk tehát, engedd meg neki, hogy a sót Pestre bevihesse és ott árulhassa. A válasz, amelyet levelükre kaptak, nem volt kedvező. A kamara főnöke sajnálkozva tudatja velük, hogy a kért engedélyt nem adhatja meg, miután királyi rendelet tiltja, hogy a városban idegen sót áruljanak.²⁾

Midőn szerzeteseink ruhaneműeket, élelmiszert vagy más ilyesmit szállítanak egyik zárdából a másikba, az előljárátság rendesen ellátja őket egy oly levéllel is, a mely a vám és egyéb fizetésektől való mentességet van hivatva számukra ki-
eszközölni. Így, midőn egy alkalommal a kusztosz néhány szerzetest Fáróba küld prémért, a számukra kiállított levélben mindenkit felkér, hogy tekintettel az ő könyörgésére és saját lelkiüdvösségükre, engedjék el a szerzeteseknek a vámot és minden más adózást. Hasonló tartalmu levelet visznek magukkal, midőn egy más alkalommal halat visznek egy másik zárdába. Ugyanily irással vannak ellátva, midőn alamizsna-szedés idején a Duna vagy a Tisza vizén kell átkelniök.³⁾

KOLLÁNYI FERENCZ.

¹⁾ Levelezőkönyv. 218b.

²⁾ U. ott 232.

³⁾ U. ott 238b.